

CHET TILLARNI O'QITISHDA MADANIYATLARARO KOMPETENSIYA: VIRTUAL TEXNOLOGIYALARNING ROLI

Yo'ldosheva Tursunoy Azimboy qizi,
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti
Toshkent, O'zbekiston
E-mail: yuldasheva987@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini (MOMK) oshirishda virtual texnologiyalarning ahamiyatini o'rganadi. Globallashuv jarayoni tezlashgani sari, muloqotdagi madaniy tafovutlarni anglash tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chet tilini o'qitish (CHTO') nafaqat til va grammatikani, balki madaniyatlararo jihatlarni ham qamrab olishi, madaniy amaliyotlar va qadriyatlar haqida mulohaza yuritishni rag'batlantirishi lozim. Mazkur maqolada til ta'limiga virtual texnologiyalarni joriy etishning nazariy va amaliy jihatlari, mavjud muammolar, innovatsion o'qitish usullari hamda yangi texnologik vositalarning samaradorligi muhokama qilinadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, virtual muhitlar MOMK rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatsa-da, hozirgi ta'lim tizimlarida ayrim cheklovlar mavjud. Tadqiqot yakunida o'quv dasturlarini takomillashtirish va o'qituvchilarni tayyorlash bo'yicha tavsiyalar beriladi, bo'lajak pedagoglarni madaniyatlararo muloqotga tayyorlashda texnologiyaning ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi, chet tillarni o'qitish, virtual texnologiyalar, ikkinchi tilni o'zlashtirish, o'qituvchilarni tayyorlash

So'nggi yigirma yil mobaynida globallashuv jarayoni turli madaniyatlar, qarashlar va xulq-atvorlarga bo'lgan qiziqishni yanada kuchaytirdi (Pema, 2014). Iqtisodiy va siyosiy omillar ta'sirida paydo bo'lgan bu qiziqish madaniy o'ziga xosliklarni o'rganishni rag'batlantirdi, natijada madaniyatlararo muloqot global munosabatlarda hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi. Madaniyatlararo kompetensiya, ayniqsa, ta'lim sohasida muhim bo'lib, bu yerda kelajakdagi ingliz tili o'qituvchilari madaniy xilma-xillikni boshqarish ko'nikmalarini egallashlari lozim. Shu bois, chet tilini o'qitish (ChTO') nafaqat lingvistik bilimlarni, balki madaniy xabardorlik va refleksiv amaliyotlarni o'z ichiga olgan madaniyatlararo komponentni ham qamrab olishi kerak.

ChTO' ikkinchi tilni o'qitish (ITO') uchun poydevor vazifasini o'tab, nazariy asoslar, tadqiqot yutuqlari va amaliy qo'llanmalarni o'z ichiga oladi. Raqamlashtirishning jadal rivojlanishi bilan virtual ta'lim muhitlari tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Biroq, bu muhitlarning ITO'da madaniyatlararo kompetensiyaga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar yetarli emas. Ushbu tadqiqot til o'rganuvchilar orasida madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda virtual texnologiyalarning rolini o'rganish orqali mavjud bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Virtual texnologiyalar til ta'limiga interaktiv simulyatsiyalar, raqamli platformalar va onlayn muloqot vositalari kabi innovatsion yondashuvlarni taqdim

etmoqda. Biroq, texnologiyalardan foydalanish imkoniyatining cheklanganligi, raqamli savodxonlik bo'shliqlari va samarali pedagogik strategiyalarning zarurligi kabi texnik muammolar hamon mavjud. Virtual muhitlar madaniyatlararo aloqalarni osonlashtirsa-da, ularning madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi samaradorligi bo'yicha tadqiqotlar hali yetarli emas.

Ikkinchi tilni o'zlashtirishda (SLA) noto'g'ri tushunish jiddiy muammo hisoblanadi. Ona tilida so'zlashuvchilar ko'pincha chet tilida gaplashuvchilarga nisbatan sabrsizlik ko'rsatadilar, bu esa muloqot jarayoniga ta'sir qiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, madaniy kelib chiqish suhbat navbatini olish va fikr-mulohazalarni qabul qilishga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, ingliz tilida so'zlashuvchilar turli til muhitidan kelgan o'rganuvchilar bilan muloqot qilishda turli darajadagi sabr-toqatni namoyon etadilar. Bundan tashqari, SLAda xatolarni tuzatish yondashuvlari o'rganuvchining ijtimoiy-madaniy sharoitiga qarab til rivojlanishini yaxshilashi yoki to'sqinlik qilishi mumkin (Gass va Selinker, 2008; Lantolf, 2000).

Kelajakdagi chet tili o'qituvchilari orasida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini rivojlantirish uchun haqiqiy madaniy tajribalarni o'z ichiga olgan tizimli virtual dasturlar zarur. Virtual ta'lim vositalari interaktiv fikr-mulohaza, turli xil lingvistik manbalarga kirish va madaniyatlararo muloqot imkoniyatlarini ta'minlaydi. Biroq, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mavjud chet tili o'qitish kurslari ko'pincha bu imkoniyatlardan samarali foydalana olmaydi (Kramsch, 1993; Byram, 1997). Ilmiy izlanishlar natijalariga ko'ra, virtual platformalar multimedia o'zaro ta'sirlar, hazil-mutoyiba va metafora tahlili orqali madaniy tushunishni yaxshilashi va pirovardida umumiy madaniy fikrlash tizimlarini shakllantirishi mumkin.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi til ta'limini tubdan o'zgartirdi. Kelajakdagi chet tili o'qituvchilari o'quvchilarga o'rgatishdan oldin o'zlarining madaniyatlararo muloqot kompetensiyalarini shakllantirishi lozim. Nazariy qarashlarni empirik natijalar bilan uyg'unlashtirgan holda, ushbu bo'limda virtual texnologiyalar yordamida madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishning samarali o'qitish usullari bayon etilgan. Bu usullar interaktiv simulyatsiyalar, virtual almashinuv dasturlari va raqamli hikoya qilish kabi strategiyalarni o'z ichiga oladi (Dooly & O'Dowd, 2012).

Madaniyatlararo muloqot layoqati (MML) faqat til bilishdan tashqari, axloqiy sezgirlik, hamdardlik va noverbal muloqot ko'nikmalarini ham qamrab oladi. Mavjud kurslar til ko'nikmalari yoki madaniy tushunchalarni alohida o'rgatsa-da, virtual texnologiyalar MMLni rivojlantirishga yaxlit yondashuvni taqdim etadi. Biroq, TESOL dasturlari til ta'limida inklyuzivlik va tenglikni ta'minlash uchun texnologiyalardan foydalanishning ijtimoiy-madaniy oqibatlarini tanqidiy baholashi lozim (Thorne, 2003; Warschauer, 2000).

Ta'limning xalqarolashuvi turli madaniy muhitlarda erkin harakat qila oladigan "madaniyatlararo shaxslar"ga bo'lgan ehtiyojni oshirdi. Ushbu tadqiqot virtual texnologiyalarning chet tili sifatida ingliz tili o'qituvchilari nomzodlarining madaniyatlararo munosabatlariga ta'sirini baholash uchun aralash usulli tadqiqot dizaynidan foydalanadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, virtual ilovalar metakognitiv

xabardorlikni va madaniy nozikliklarni tushunishni kuchaytiradi. Biroq, akademik ko'rsatkichlardagi farqlar moslashtirilgan qo'llab-quvvatlash tizimlariga ehtiyoj borligini ko'rsatmoqda. Asosiy tavsiyalar qatoriga tizimli madaniyatlararo dasturlarni ishlab chiqish, refleksiv o'quv faoliyatlarini kiritish va real hayotdagi madaniy muloqotlarni simulyatsiya qilish uchun virtual platformalardan foydalanish kiradi.

O'qituvchilarni tayyorlash dasturlari texnologik yutuqlar va rivojlanayotgan pedagogik yondashuvlarga moslashishi lozim. Dunyoda ingliz tiliga bo'lgan talab ortib borayotgan bir paytda, TESOL o'quv dasturlari raqamli savodxonlik va madaniyatlararo ta'limni o'z ichiga olishi kerak. AKTga asoslangan o'qituvchilarni tayyorlash istiqbolli yechimlarni taklif etadi, bu esa o'qituvchilarni samarali madaniyatlararo muloqot uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlaydi (Chapelle, 2003).

Polsha va Bolgariyadagi bo'lajak ingliz tili o'qituvchilari ishtirokidagi tadqiqot virtual hamkorlik vazifalarining madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi (ICC) rivojlanishiga ta'sirini o'rganadi. Tadqiqot demokratik, ko'p madaniyatli jamiyatni shakllantirishda muloqot, madaniy almashinuv va interaktiv ta'lim muhitlarining ahamiyatini ta'kidlaydi. Natijalar til o'qituvchilari ta'limida madaniyatlararo boyitilgan o'quv dasturi zarurligini tasdiqlaydi (Pema, 2014).

Ushbu tadqiqot madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini oshirish uchun chet til ta'limiga virtual texnologiyalarni joriy etish zarurligini ko'rsatadi. Raqamli platformalar haqiqiy madaniy muloqot uchun imkoniyatlar taqdim etsa-da, texnologik qulaylik, pedagogik moslashuv va o'quvchilarni rag'batlantirish kabi muammolarni hal qilish lozim. Kelajakdagi tadqiqotlar virtual o'qitish metodologiyasini takomillashtirish, ularning ICC rivojlanishiga uzoq muddatli ta'sirini o'rganish va madaniyatlararo ta'limda turli raqamli vositalarning samaradorligini baholashga qaratilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Byram M. (1997). Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini o'qitish va baholash. Multilingual Matters.
2. Chapelle C. A. (2003). Ingliz tili o'rganish va texnologiya. John Benjamins.
3. Dooly M., O'Dowd R. (2012). Onlayn chet tili muloqoti va almashinuvini tadqiq etish: nazariyalar, usullar va qiyinchiliklar. Peter Lang.
4. Gass S., Selinker L. (2008). Ikkinchi tilni o'zlashtirish: kirish kursi. Routledge.
5. Kramsch C. (1993). Til o'qitishda kontekst va madaniyat. Oksford universiteti nashriyoti.
6. Lantolf J.P. (2000). Ikkinchi tilni o'rganishda ijtimoiy-madaniy nazariya. Oksford universiteti nashriyoti.
7. Pema S. (2014). Til ta'limida virtual o'qitish va madaniyatlararo muloqot. Cambridge Scholars nashriyoti.
8. Thorne S.L. (2003). Madaniyatlararo muloqotda artefaktlar va foydalanish madaniyatlari. Til o'rganish va texnologiya, 7(2), 38-67.